

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

NAMA 21.

HASTINGS.

Aperira 1, 1923.

Te Nupepa hei reo mo te Iwi Maori Nui Tonu

TE TOA TAKITINI

*Te Whakatauki a Tuhotoariki —Ehara taku toa i te Toa
Takitahi engari he Toa Takitini taku toa.*

Huihui tatou ka tu! Wehewehe tatou ka hinga!
(United we stand, divided we fall.)



WHAKATANGATA!

KIA KAHIA!

*Nau ko te Rakau, naku ko te Rakau, ka whati te Hoa Ri.
"Te Kuaretanga."*

He mea Panui e Rev. F. A. Bennett, he mea ta e Cliff Press,
Queen Street, Hastings, H.B.

TE TOA TAKITINI

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

Te Utu mo te Pepa 6/6 i te tau.

Me penei nga reta "*Te Toa Takitini*," Box 300, Hastings.

NAMA 21. HASTINGS. Aperira 1, 1923.

TE MAHUNGA O NGA TAMARIKI.

(Na Te Rangihiroa, M.D.)

HE mea ataahua nga huruhuru o te mahunga. Ki te kore hoki e te kutu no reira enei tohutohu ki nga matua o nga e pai te tiaki, ka piringia te mahunga e te mate, ka muiā tamariki.

I. TE TIAKI O NGA MAKawe.

Me whakaako nga tamariki kia whakahihi ki te pai ki te
ataahua o ratou makawe.

TE HERU ME TE PARAIHE.—He mea nui enei, a he tino taonga ki nga kotiro. He mea pai kia whai heru, paraihe a ia tamaiti mona anake. Me whakaako i te wa e iti ana kia heru kia paraihe i o ratou mahunga. Me paraihe i ia ata, i ia ahiahi, a kia kaua e tukuna kia putikitiki nga makawe.

HOROI.—Kia kotahi tino horoinga i nga makawe i ia wiki. Mehemea ka taea, me horoi ki te hopi horoi kanohi, he pai ke i te hopi horoi kakahu. Ko nga toenga hopi me ata tiaki aka kohua. Ka rewa ka riringi ki roto i tetahi ipu hei horoi mahunga. Me tino whakamaku nga makawe ki te wai a ka hopi: horoia kia kore he hopi i roto i nga makawe; hopia ano a kia kaha te miri ki te kiri o te mahunga. Ka mutu ka tino horoi ki te wai mahana, kia rua kia toru nga wai kia ngaro ai te hukahuka hopi. Te wai whakamutunga me wai matao a ka tino whakamaroke. He mea pai ma te ra e whakamaroke mehemea kei te whiti. Mehemea he makawe maroke to te tamaiti, he pai me mirimiri ki te hinu kokonati ki te wahariini (vaseline) ranei engari kia iti. He nui tonu te hawhe tipunu.

TE HOROI I NGA PARAIHE.—Mehemea he paru te paraihe ka he te mahunga ma. He pai kia kotahi horoinga i nga paraihe i ia wiki ki te wai wera me te houra horoi kakahu. Ka mutu ka tuku iho ki te wai matao kia kore ai e ngawari te paraihe.



II.—NGA KUTU ME NGA RIHA.

Kauui te kutu mahunga ki te tamariki. Ahakoa ma te tamaiti, he hanganoaiho te piringia e te kutu o etahi, engari ka tika te whakahaere ka taea te whakakore. Kaua rawa e waiho noaiho nga kutu o te tamaiti kei horapa haere ki etahi. Tetahi kei tupu he mate ki te kiri o te mahunga, kei pukupuku nga tona o te kahi a pirau iho. Kaua e whakaaro ki nga kutu anake engari nga heeki ara nga riha e piri ana ki nga huruhuru me patu ano hoki, te take ka whanau mai hei kutu i roto i te wiki kotahi.

TE PATU KUTU.—Te hapaki, he patu takitahi noaiho, kaore he painga. Me tino whakamaku nga makawe ki te karehiini (kerosene), ka takai te mahunga ki te kakahu i whakamaku-kutia ki te karehiini, ka takai ai a waho ki te taora a ka moe pera. I te ata tino horoia nga makawe ki te hopi me te waiwera, kia ngaro ai te karehiini. Kia nui te hopi. Ka mutu ka heru ki te heru puputu kia riro ake ai nga kutu kua mate. I te po i muri iho ka whakahaere ano te karehiini.

(Kia kore ai te karehiini e heke iho ki te kanohi, me pani haere te taha o nga makawe ki te waharini, ki te rongoa pani, hinu ranei i mua o te mahinga o nga makawe ki te karehiini.)

WHAKATUPATO—Kaua e whakamahia te karehiini ki te taha o te ahi, o te raiti ranei, kei wera.

TE TANGO I NGA RIHA.—Ka mutu te patu kutu, me tahuri ki nga riha. Me whakamaku nga makawe me te kiri o te mahunga ki te winika (vinegar) kia maunu ai. Ka mutu ka heru ki te heru puputu. Ko taua heru me whakamaku hoki ki te winika. He pai me whakamahana te winika. Mehemea he uaua te hero i te mahunga. Me haku nga makawe ki te anga pipi, ki te naihi ranei. Mehemea he hakihiaki, he patito ranei kei te mahunga, kaua e mahia ki te winika.

MO NGA HAKIHAKI, PATITO RANEI O TE MAHUNGA, APITI KI TE KUTU.—Tapahia nga makawe kia tino poto. Horoia nga wahi mate ki te wai mahana, boracic ranei kia ngawari ai nga paku; ata tangohia nga paku a ka ata mirimiri ai te rongoa pani ki te mahunga. Me mahi ia ata ia ahiahi. Me ata horoi i ia ra, kia riro ake te rongoa pani tawhito.

Te rongoa pani.—White precipitate ointment, vaseline. eual parts.—Kei te mohio nga mahita kura me nga kemihiki ki tenei rongoa.

(Kia pai haere nga hakihiaki, ka timata ai te patu kutu ki te karehiini.)

KIA KORE AI E HOKI MAI.

(1) Me tino whakahaere nga tohutohu.

(2) Me horoi katoa nga heru me nga paraihe ki te rongoa horoi.

(3) E noho ana te kutu i roto i nga potae. Noreira unuhia te raina o nga potae a ka horoi. Mo nga ngawari, he pai te haehaeha ki te haehaeha wera. Ko nga tuituinga nga tino wahi

hei haeana. Me horoi a ka haeana nga ripine here makawe.

(4) Ata tirohia nga moenga, nga paraikete, nga urunga, me nga kakahu, kei noho mai te kutu i reira a ka piri mai ano ki te mahunga. Nga mea e taea te horoi, me horoi me tuku ranei ki roto i te wai rongoa.

(5) Tirohia nga mahunga o nga whanaunga a karehiinitia hoki ratou.

KIA KORE AI E PIRI MAI TE KUTU.

(1) Wahakahaerea te tiaki i nga makawe, kua korerotia ake nei a i ona wa tirohia nga mahunga o nga tamariki.

(2) Kauaka rawa e whakaaetia kia kakahu nga tamariki i nga potae o etahi atu.

(3) Ko nga makawe o nga kotiro me tapahi kia poto a me here ranei ki te ripine kia tarewa ai ki te tuara.

KI Nga Matua.

E koro ma, e kui ma kia kaha ki a koutou tamariki, moko-puna, kia pai ai kia ataahua ai te tupu o a koutou uri hei tangata mo te iwi Maori.

HE INOI MA TE WHANAU.

MO TE ATA.

I runga i te Ingoa o te Matua, o te Tama, o te Wairua Tapu. *Amine.*

HIMENE 3.

E Ihowa, e to matau Matua i te rangi, ko koe te Atua kaha rawa ora tonu, nau matou i whakaora a taea noatia te timatanga o tenei ra: Mau, ma te Mea kaha, matou e tiaki aiane; kaua hoki matou e tukua kia taka i tenei ra ki te hara, kia rere ranei ki roto ki te mate engari tohutohungia, whakatikaia e koe a matou mahi katoa, kia mea tonu ai matou i nga mea e tika ana ki tau titiro: ko Ihu Karaiti nei hoki to matou Ariki. *Amine.*

E te Atua Kaha rawa, e ahu mai nei i a koe nga mea papai katoa, awhinatia matou ki tou Wairua Tapu i tenei ra kia ahei ai te mahi i tau e pai ai, te whakakahore ki nga whakawai katoa, te whakamoemiti atu ki a koe i runga i te ngakau hari. Ma te atawhai a to matou kai-whakaora matou e arataki, e whakamarie, e whakakaha i roto i nga raruraru katoa, kia tika ai te mahi, kia tau ai tau manaaki ki a matou, ko Ihu Karaiti hoki to matou Ariki. *Amine.*

E te Ariki, kia tata tonu mai koe, tirohia hoki to matou nei kaainga; araia atu hoki i konei nga rauhanga katoa a te hoa riri. Tukua mai au Anahera Tapu hei noho tonu ki roto i tenei whare hei tiaki i a matou i runga i te rangimarie. Mau hoki matou e manaaki aiane a ake tonu atu. *Amine.*

E TO matou Matua i te rangi, etc.

Ma te Atua Matua, ma te Atua Tama, ma te Atua Wairua Tapu tatou e manaaki, e arataki, e tiaki, i tenei ra a ake ake. *Amine.*

MO TE AHIAHI.

I runga i te Ingoa o te Matua, o te Tama, o te Wairua Tapu.
Amine.

HIMENE 12, rarangi 1.

E TO matou Matua i te rangi, etc.

E te Atua Kaha rawa, e te Matua tohu, tenei te whakina atu e matou o matou hara ki a koe i tenei ra, ko o matou whakaaro, ko a matou kupu, ko a matou mahi. Kahore i te tika kia kiia matou he tamariki nau, kia tata atu ranei matou ki mua i tou aroaro. Ee te Matua tenei te huri atu nei ki a koe i runga i te ngakau pouri, i te whakama, inoi atu ai kia murua katoatia e koe nga he i runga i te ingoa o to matou Ariki o Ihu Karaiti.
Amine.

E te Ariki, e whakapai ana matou ki a koe mo ou manaaki katoa, mau hoki matou e tiaki i te roanga o tenei ra. Awhinatia matou, me o matou hoa aroha, kia nui haere ai te aroha ki a koe, a tutuki noa matou ki tou Rangatiratanga i te Rangi. *Amine.*

Whakamaramatia to matou pouritanga, e Ihowa; ma tau mahi tohu ano matou e tiaki, kei pangia e nga kino e nga mate katoa o tenei po: kia mahara koe ki te aroha o tau Tama, o to matou Kai-whakaora, o Ihu Karaiti. *Amine.*

Tiakina matou, e te Ariki, ahakoa e oho ana aha koe moe ana ranei kia mataara tahi ai pera me Te Karaiti, kia takoto iho ai matou a moe iho i runga i te rangimarie. *Amine.*

“Ka takoto marire ahau, a moe tonu iho; ko Ihowa anake hoki hei mea kia au taku noho.” *Amine.*

HE WHAKAMAHARA.

E HOA ma e nga kai tautoko o *Te Toa Takitini*, i awhinia nei i au i te Hui nui i te Tiriti o Waitangi me te Hui nui a te Arawa i Ohinemutu, Rotorua, i te tau 1922. Tena ra koutou katoa. He whakamahara atu tenei kia koutou katoa, kua tae tenei ki te wa e tutuki ai te tau, no reira, tukua mai a koutou 6/6 mo a koutou pepa mo tenei tau, toia mai ano era atu hoa o koutou ki te tango i te pepa. Heoi kia ora tonu koutou katoa i nga manaakitanga nui a te Runga Rawa.

NA PARATENE NGATA.

NGA TANGATA O NU TIRENI.—E whakaatu ana te Kahiti pakeha o Pepuere nei, ko te tokomaha o nga tangata kei raro i te mana o te Kawanatanga o Nu Tireni kua eke inaiane ki te kotahi miriona. e toru rau e whitu tekau mano e whitu rau e whitu tekau ma waru (1,370,778). O tenei kaute e 53,520 nga Maori, no Niue me era mouhere 13,300, no Hamoa ki te Hauauru 38,395.

Mo te mate poho me te rewharewha me kai i te WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE—1/9, 2/9 mo te patara.

ME PEHEA A AORANGI.

Na Wiri Perenetihi (W. Prentice).

HE kupu torutoru enei ki nga Maori katoa e whakatu kereeme ana mo te Poraka o Aorangi. Hei te 10 o nga ra o Aperira e tu mai nei ka tu te Kooti Whenua Maori ki Waipawa ki te uiui ko wai ma nga tangata e tika ana kia uru ki taua whenua me te rahi hoki o nga paanga i ia tangata. Na, e te iwi, e nga hapu, kei te mohio katoa koutou ki nga tikanga o nga tipuna mo nga whenua. I a ratou e ora ana i nohoia i mahia hoki e ratou nga whenua, no te matenga ka tukua iho aua whenua ki o ratou tamariki hei oranga hei mahinga ma ratou a ko tona tikanga me taka iho aua whenua ki o ratou tamariki i muri atu i a ratou. I nanahi nei no o koutou matua nga whenua, taka mai ana kia koutou, engari i tenei ra kua hokona katoatia e koutou te nuinga o nga whenua, a ka pewhea a koutou tamariki apopo. He take tino nui tenei hei whirwhiri ma koutou, he take nui hoki mo te taha ki a koutou tamariki. Kua tae mai e Pakeha kua noho tuturu ki Niu Tirenī inaianei. He aha te mahi a te Pakeha mo ana tamariki, tena tirohia. He hanga whare kura, ko tona tikanga me haere ona tamariki ki te kura mo nga tau maha noa atu. Kanui ona moni e whakapaua ana ki nga mahi o te matauranga. I te mutunga iho o te kura ka tukuna ana tamariki ki te ako i nga mahi a ringaringa me era mahi hūhūa a te pakeha a ko etahi ka tukuna ki nga kura nunui ki te kimi i te hohonutanga o te matauranga. He aha te take o enei mea katoa? Kia mohio ai nga tamariki ki te mahi oranga mo ratou. Tirohia nga nupepa nui a te Pakeha e tangia ana i nga ra katoa. Kei roto i aua nupepa he akiaki i nga tamariki kia kaha te kimi i te matauranga kia kakama ai ratou ki nga mahi katoa. Ko etahi pakeha whakaaro nui e hoatu ana he painga, he moni ranei he whenua ranei hei oranga mo nga kareti me era atu kura nunui hei awhina i nga mahi matauranga mo nga tamariki. Na e te iwi me ata whakaaro e koutou enei mea. Kaore ano koutou i mahi oranga ki runga ki tenei whenua o Aorangi, kaore ano kia puta mai he painga mo koutou i roto, ki te ngaro atu kaore koutou e mohio ki te ngaronga, a he aha i whatorotia ai. He aha te he o te tuku atu i tenei whenu hei awhina i nga mahi matauranga mo a koutou tamariki. He mea tenei e tino hiahiatia ana i tenei ra i te mea kua pau te nuinga o nga oranga a nga tamariki i nga matua te kai, a kaore e mohiotia e kitea atu ranei nga hua. Titiro ki Te Arawa i tuku ra i nga moni o nga moana hei painga mo nga tamariki mo nga mahi o te matauranga. He aroha tino nui tenei hei tauira ma koutou. E Ngatikahungunu he iwi rangatira koutou, kaore e hoki iho ta koutou aroha i ta te Arawa mo ana tamariki, na reira te inoi nei kia koutou hoatu a Aorangi hei oranga mo nga mahi o te matauranga. Kaua ra hei tukua mai he kupu i tenei ao he iwi whakaaro kore he iwi koutou i kai i nga oranga o.

nga tamariki. I kitea ano te aroha o etahi o koutou tipuna i hoatu ra i te whenua mo te Kura i Te Aute Kareti. Ko nga oranga o taua whenua e roiro ana hei awhina i nga Kura o Te Aute me Hukarere, engari he iti aua oranga mo nga mahi e hiahiaitia i enei ra. Na o koutou matua ke tenei aroha, a tena he aha ta koutou. I puta mai ano te aitua ki te Kura i Te Aute i te weranga i te ahi, a i te kore moni kaore ano kia tu he wharekura, he wharekura nui e rite ana mo nga mahi whakaako o enei ra. Ko nga mahi e akona ana ki reira inaiane ko nga mahi ahuhenua, ko nga mahi a ringaringa me nga mahi o te matauranga. Ara ano etahi atu kura kei Haake Pei nei kei te whakaako i a koutou tamariki a e tika ana kia awhinatia ano era kura. Na me ata titiro e koutou te ahua a o koutou taitamariki i enei ra o Haake Pei nei. Kaore o ratou paamu e ahei taua te ki he toa ratou ki taua mahi, kaore he takuta Maori. Kaore he roia, kaore he kai whakaako, kaore he Rangatira Kamura, kaore he tohunga mahi mapi mo te hanga whare. Ka haere ka titiro ki roto ki nga whare nunui mo nga mahi maitai nga mahi tima, ki roto ki nga Poutapeta, ki roto ki nga whare kamura, ki roto ki nga whare motoka, me era atu whare mahi katoa a te pakeha, ka kitea ranei a koutou tamariki e mahi ana i reira—kaore, he aha te take? He kuare no ratou, kaore i whakawhiwhia e nga matua, ki nga matauranga mo enei tu mabi. A kei te aha aua tamariki? Kei nga mahi katikati hipi, kei nga mahi teihana, kei nga mahi waapu, kei te whai haere i nga mahi kawanatanga mo te iwi kore mahi kua uru ki roto ki nga ropu kore mahi—kaore e mohio ki nga mahi a nga mahunga nunui. Kei te penei tonu te haere apopo kua harihari haere i o ratou paraikete i te rori. E oho e te iwi kua e tukua a koutou tamariki hei taurekareka, kua e waiho ratou hei tapatapahi rakau hei ututu wai. Ka taea e koutou inaiane ki te hoatu mo nga tamariki etahi o nga kongakonga o ta ratou rohi. He iti te whenua apopo mo a koutou tamariki me a koutou mokopuna, a ko te oranga mo ratou kei ta koutou kaha ki te hoatu i te matauranga mo nga mahi roro me nga mahi a ringaringa. Ka kite koutou inaiane ko te ora mo te Maori ko tona whiwhi te matauranga, me ako ki nga mahi katoa kia ahei ratou te tu ki te taha o te pakeha i ona turanga mahi katoa. Na kia taea ai enei mea awhinatia a koutou tamariki, whakamutua enei whakawa mo Aorangi, ka hoatu i taua whenua mo nga mahi o te matauranga. A ko koutou ano hoki e te iwi e kakari mai nei mo Puketitiri, potaetia kia koutou nga korero o runga nei. He huarahi kai moni nga whakawa. Tena, kia kite te iwi katoa i ta koutou aroha nui hoatu ano a Puketitiri ma nga mahi o te matauranga kia takiruatia i nga whenua mo aua Mahi Nunui.

Mo nga tamariki kaha te rewharewha me kai i te WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE.—19, 29 patara.

Ki te Etita o Te Toa Takitini.

TENA KOE ME TO KOMITI.

A HAKOA, kua roa *Te Toa Takitini* ehora haere ana i ana taonga nui whakaharahara hei painga mo te iwi Maori. otira kei te pehea te iwi Maori, awhea ano he awbina kaha, e ora ai te pepa, ina hoki kaore ano i nui ake i te 700 nga kai tango a taihoa ake nei pea ka ngahoro atu ki raro etahi o taua 700. Tena kei whea te 52,751? Kia pehea rawa he karanga ma *Te Toa Takitini* e ara ai te whakaaro o te tangata. Ki taku whakaaro mehemea e tae ana ki te kotahi mano nga kai tango i runga ano i taua 6/6 mo te tau ka ora tonu nga mahi o te pepa. He mahi tika tenei ma nga rangatira me nga tangata whai whakaaro, te kohi haere i roto i o ratou hapu i nga ingoa, me nga moni utu tau m ote pepa. Tena tu mai ki runga, haeretia e Wanganui, i ou iwi, i ou hapu, mahia tenei take pai. Notemea e marama tonu ana tatou, ma te rahi o te moni e taea ai nga mahi nui o te pepa. Heoi ra irunga i te ahua ngoikore, ka whakaaro toku ngakau me neke ki te 10/- te moni utu tau mo te pepa. A me kohi mai kia nui nga rongo korero o nga iwi o te ao, a me whakauru etahi korero paki purakau a te pakeha hei kinaki, e reka ai ki nga Wairua hiamoe. Kanui pea enei korero, na te ngakau Manukanuka kei mate te pepa, pera i nga tini pepa kua ngaro ki te po i tuku atu ai au i enei kupu.

He tino taonga ta tatou pepa, hei kawae mai i nga taonga nui, hei whangai i te hinengaro o te tangata, e marama ai te hikoi o nga mahi, ma nga whakahaere e ora ai te iwi Maori. Titiro hoki ki o tatou tino tangata e whangai mai nei i *Te Toa Takitini* ki nga korero nunui, me nga tohu tohu pai, e ora ai tatou, ara a Dr. Te Rangihoroa me ona hoa maha e tuhi korero nei ki te pepa. Heoi tena.

Ko te Tahua e whakahaere atu nei au, mo nga tamariki kura, e mau na taku panui i te Nama 16 o *Te Toa Takitini*, hei awbina ia ratou e tae atu ai ki nga kareti nunui, i whakawhaititia e au ki te takiwa o Waiapu, kia takoto he kaupapa marama e timata ai taua take, ma nga takiwa i waho atu a titiro mai, ka tango atu i te tauira kua kitea hei whakahaere ki era atu takiwa. Kaore he he ina kitea he tikanga e ta'ea ai nga take e rua, ka riro ma te Hui hei whiriwhiri i te kaupapa, e titiro nga taha e rua, e whakatau hoki ki ta ratou i kite ai.

Ehoa ma e nga kai awbina o te pepa, kia ora, kia kaha, ma te aroha noa o te Atua tatou e awbina.

NA PARATENE NGATA.

PITOPITO KORERO.

HE WIRA.—I te 19 o nga ra o Pepuere ka panuitia mai e te Kooti i Heretaunga te wira a Katipo Eriata. E £800 tana moni i waiho ake ai hei manaaki mana i tana Hahi ara i te Momona. He wahine rangatira no Taniwaka te tupapaku nei.

Kooti ki Takapau i te 5 o Aperira. Kua whakakorea tenei panui a kua tuturu ki Waipawa i te 10 o Aperira.

NGA WHAKATAUKI.

KANUI nga perehitanga i nga kupu whakatauki a nga tupuna ki roto i tenei pepa he mahara kia manaakitia mai e te iwi hei whakaranu ki roto i nga korero o enei ra hei whakawairakau mo nga tahu korero. E tika ana ano hoki kia marama mai ano koutou ki nga whakapakehanga o aua whakatauki. Tino pai hoki kia manaakitia e nga tamariki kura enei tu korero Ko te hiahia o *Te Toa Takitini* kia kua koutou hei whakarongo anake engari hei kai mahi hoki.

NGA KUPU OATI.

(1) Nga korero o era nga rangi, mahue noa ake.—Promises of other days wholly left behind.

(2) He marama koia kia hoki rua ki taha tai?—A moon indeed to return to "taha tai" (the beach).

(3) Poroporoaki tu-ata, whakahoro ki tau ke!—Last words at parting stand close at hand, deferred by lips to another day.

(4) Hohoro i aku ngutu, e mau ana i taku tinana.—My lips were fast, but my body is firm.

(5) Haere ana a manawa reka, noho ana a manawa kawa!—Goes off Well-pleased, remains behind Bitter-Mind.

(6) He pai rangi tahi.—A short-lived pleasure.

(7) He pai tangata e kore e reia; kino wahine ka reia.—A handsome man is not sought after; but an ugly woman is sought after.

(8) He pai kanohi, he maene kiri, he ra te kai ma tona poho, tena ko te kupu he kupu kau!—Pretty face, smooth skin, basks its breast to the sun, but words are words only.

(9) He pai kai e kore e roa te tirohanga; he pai kanohi e roa te tirohanga—Good food is not long looked at: a good-looking face is long observed.

MO TE NGAKAU KAKAMA.

(1) Tohea ko te tohe i te kai!—Persevere strenuously, like as you do in eating!

(2) Na te waewae i kimi!—Sought for by the legs.

(3) He iti te mokoroa na ana i kakati te kahikatea!—The (wood) grub is little, but it gnawed the "kahikatea" (white pine).

(4) Ma te kanohi miromiro e kite!—To be found by the miromiro (bird—Petroca toitoi).

(5) He kai iana ta te tou e hoake?—Will the posterior give you food?

(6) E rua tau ruru; e rua tau wehe; e rua tau mutu; e rua tau kai!—Two years of drought; two years of scarcity; two years of failure; two years of plenty!

(7) Tuangia te ururua kia tupu whakaritorito te harakeke.—Clear off the entanglements that the young shoots of the flax-bush may grow vigorously.

KORE MAHI, MANGERE, PUKU KAI.

(1) Hohonu kaki, papaku uaua!—Deep throat, shallow sinews!

(2) Ka kai kopu, ka iri whata. Kei te naua te kore.—He fills his belly: he puts it away; the sinews are absent (but no wish to work).

(3) Kei te raumati ka kitea e koe te tupu!—When summer comes you will then find it by its sprout!

(4) E noho tena te au o Waikato hei kawē i a koe.—Sit on, there are the currents of the Waikato to take thee!

(5) He hoanga tangata tahi he ngahuru puta noa.—At planting time single-handed; at harvest all around.

(6) He hoa ngahuru, taha ke raumati. (He kupu enei i manaakitia e Te Hapuku).—A friend in harvest, but not in summer.

(7) Taringa muhu kai.—Ears on the qui vive for food.

(8) Pikipiki motumotu, ka hokia he whanaunga.—Constantly returning because he was a relation.

HE KAI-A-WAHA, HE NGUTU KORERO.

(1) He pata ua ki runga, he ngutu korero ki raro.—A rain drop above, a human lip below.

(2) He tao rakau e karohia ka taha; tena he tao ki te wero-hanga atu tu tonu.—A thrown spear warded off will pass you by; but a spoken spear thrown will cause wounds.

(3) Kai te katokato ahau i te rau o te pororua.—I am gathering the bitter leaves of the thistle.

(4) Tenei te whakangungu nei ki nga tara-a-whai o Araiteuru.—Here I am opposed to the stings of the sting-rays of Arai-te-uru.

(5) Kia eke ahau ki runga ki te puna o Tinirau.—I may climb upon the well of Tinirau.

(6) Aweawe ana nga korero i runga o Maunga Piware.—Gas-bag flaks on Mount Piware.

(7) Tangaroa pu kanohi nui.—Large-eyed Tangaroa (he can see everything).

(8) E! kei whawhati noa mai i te rau o te rata.—Ah; don't pluck the blossoms of the rata tree!

(9) Ko Maui tinihanga. Ko Maui whare kino.—Maui deviser. Maui of the ill-famed house.

(10) Ko korua pea ko tama-arero i haere tahi mai?—Perhaps you and False-tongue came together.

(11) Ka mahi te tamariki wawahi tahaa!—The thoughtless children (calabash-breakers) now begin.

NGA TAPUWAE O TE PATU-POUNAMU NEI O TAWATAHI.

E HOA ma kei riri mai koutou ki enei tu korero e whakao-hotia ake nei i roto i o tatou ra o te pakehatanga o te tangata me te tikanga. He aroha tonu ake ki nga kianga-a-waha me a ratou tutenga tae atu kia ratou rauhitanga i te tangata i roto i o ratou ra e toitu ana te Mana Tangata e whanui atu ana te Mana Okinga i runga i te Mata o Te Whenua, e mau hiku noa ake nei i o tatou i whai mahara ki te manaaki i nga kupu a o tatou tupuna i kiia ai te hungai whiwhi he tangata, i tahuri tonu iho ai etahi ki te titiro korotaha kia ratou ano i te kawenga o nga whakaaro o nga ra o Te Pouritanga. Otira na te Ringa Kaha o te Whakapono ka hipoki i runga i a ratou, koia ka mana te paeratanga mai me te tiringa i nga huarahi me nga maname nga kawanatanga pakeha. koia i roto i enei ra kua Karauna Karaatitia katoatia te mana o te tangata, kua mana tangata-kotahitia. na reira i tangi atu ai te ngakau ki nga tikanga a nga tupuna i tu Rangatira ai a ratou kapu i roto i te ngakau o te pakehatanga. Tera pea e hoa ma ka rima nga whakapaparanga o te korerotanga ka tuhia iho nei e ahau mo Tawatahi, otira kore he perehitanga i enei korero hei mohiotanga mo tatou me a tatou uri i muri i a tatou. mo te tupono rawa ake ki te eketia e ratou nga taumata teitei o te matauranga. ka whai taonga ano ma ratou hei apiti atu ki nga mea o enei wa hei whakarawaka i nga kupu whaka atu i te whanuitanga atu o ratou nei mohiotanga ki nga kupu me nga korero e pa tata iho ana kia ratou ake. na konei i maharatia ai kia perehitia enei korero.

TE HAERENGA MAI O WAIRARAPA KI HERETAUNGA NEI.

Ka whakaekea a Wairarapa e Ngati Awa. Ngati Raukawa. Ngati Tama, Ngati Toa, ka mate a Te Maari-o-te-rangi. a Te Iho-o-te-rangi, a Te Ohanga-i-tua, ka heke nga tangata ki Here-taunga. Ko Nuku no muri rawa ka haere atu, kia hinga rawa a Te Tarata a Orongorongo, ka mate a Ngatiawa me Ngati Tama. i reira ka mate a Paengahuru, te tangata na ana a "Tawatahi. patu pounamu," te putake o tenei tatai korero.

Ka riro mai taua patu i a Nuku, ka haere atu ia (Nuku) me te patu nei ki Waimarama (Heretaunga) Hui katoa a Kahungunu ki te whakamanuhiri i a Nuku. Tau rawa te ope ki te kainga katahi ano a Nuku ka tono ia Nga i Te-Ao i a Te Hika-o-Tumapuhiarangi Ngati Mahu Ngati Ruatapu me Rakaiwhakairi kia hoki ki te whakatau i nga mate o Te Maari-o-te-Rangi o Te Iho-o-te-Rangi o Te Ohanga-i-tua, me nga tangata o Wairarapa, a kia whaka tau rawa ki te kainga ka haere ai. I konei ka tu a Te Haeata ka waiatatia tona tangi mo te kore e hoki ki Wairarapa. Ka pouri a Nuku katahi ka waiatatia e ia tona waiata:—

“TARIA MAI TE WAIATA.”

Ka wana te waiata, ka whakaaetia te tono a Nuku, ka haere a Ngati Kahungunu e rua rau, ka tae ki Maungarake ka po. Titiro atu ai te taua nei kapi tonu tahi taha, tahi taha o te moana o Wairarapa i te ahi. Rere tonu mai te wehi. Kei runga rawa ko Te Hapuku: “E ta! Kei hea te wai hei tinei i te ahi e ka mai nei?” Ka whakautua e Nuku: “E! Kaati noa ra i te hanga ka tae mai ahau i koutou ki te kainga nei; waiho ake ahau i konei whakamanawa ake ai ki taku kainga; e hoki koutou!”

Ka hoki te nuinga o Ngati Kahungunu ka noho etahi i te aroha. I muri ka whakatika a Nuku me tona ope he mea ata whiriwhiri no Ngati Kahungunu no Ngai Te Upokoiri, hinga rawa ko Tauwharerata tenei. Ka mau i konei te wahine a Te Wharepouri ara a Te Uamairangi me te iramutu o Te Wharepouri a Tuwhare me etahi atu tokowhitu ka mauria i runga i te waka ko Ngamahanga te ingoa ka hoea atu ki Hinengatiira i te pito whaka-te-marangai o te moana o Wairarapa. I reira tetahi waka ko Ngatoto te ingoa he waka taua e whitu nga taumanu; ka poua e rua nga toko ki te kei e rua ki te ihu: ka hunia nga toko. ko te waka i waenganui, ka mauria atu nga toko nga hoe nga rakau huata nga tokotoko a te taua ka puputia ka whaka papatia ki runga i nga taumanu o te waka, katahi ka herea nga kuri e rua ki runga ko kaupeka te ingoa o tetahi, ka waiho atu e Nuku tona ihupuni no Tareahi ko Hurutea te ingoa ka herea ki te kei, katahi a Nuku ka hoe mai ki Te Kai Kotariki ara ki Akura me ona herehere. Ka tae ki uta katahi ka ki atu a Nuku kia Te Uamairangi “Haere koutou ko o tamariki e hoki ka ki atu kia Te Wharepouri, he aha taku teke kia ia i haere mai ai ia ki te patu i au ki te tango hoki i taku kainga; tenei ahau ka haere ki Te Rawhiti. Maku e haere ka hoki mai ki te maioha ki taku kainga. Ka waiatatia e ia tenei waiata na:—

“TARIA MAI TE WAIATA.”

Te mutunga iho o te waiata ka tu atu a Te Uamairangi ka mea atu kia Nuku! “E Nuku ka ora ano matou ko aku tamariki me aku tungane ia koe mauria atu a Te Kakapi-te-rangi te tamahine a Te Wharepouri hei tohu mo to aroha kia matou. Waiho ra maku e hoki ka korero kia Te Wharepouri. Ka tae te ope o Nuku ki Waimarama ka whakahokia mai a Ihaka Ngahiwi ki te whaka hoki mai i Te Kakapi-o-te-rangi he whakau tonu na Nuku i tona maungarongo kia Te Wharepouri. Na konei te take o te haere a Te Wharepouri ki Nukutaurua, ara he whai ake i a Nuku. Ka hoki mai i Tokaakuku katahi ka ki atu a Tutepakihirangi ki a Te Kani-a-Takirau. “E ta kaati ra ka rite i ahau au take, me whakaaro hoki koe ki te whakahoki i au ki taku kainga, kia mihi atu ahau kia tangi atu ki nga takahanga waewae o taina e pukai mai ra i te pu o te tonga.” Ka utua e Te Kani-a-Takirau,” “E ta! Titiro ake ki tenei kanohi

tangata e whaetaeta mai nei i roto i a tatou. Mo te pakeha tenei kupu. I te ra i hoki mai ai Tutepakirangi ka poroporoake mai a Te Kani-a-Takirau. "Naumai! Haere e hoki ki tou kainga! Manaakitia te tangata hei hoa mou!" Ka tae mai te heke nei ki Te Kopi, ka tonoa atu nga iwi o Te Tai Hauauru a Ngatiawa, Ngatitua, Ngatitama, Ngati Raukawa. Ka tu atu a Te Peehi Tutepakihirangi ka mea "E nga iwi e pae nei taku kupu, kaati mai ra koutou i tena taha o to tatou maunga e pae nei. Ko nga kaokao o tena taha kia koutou ko nga kaokao o tenei taha ki au. Ko te tuatua o Tararua ko o tatou pokohiwi. "Ka mau te rongo o tena pakanga i konei. Otira ko Ngati Tama kaore i pai ki taua maungarongo whaka tika mai ana a Taringa Huri ko Patu ka mate ki Tauherenikau. Na kona ka whakatika te taua ngaki mate a Tahatahi me te wahine, na ka tania mai ano e Ngati Kahungunu ki Waiwhetu ka mate a Te Au-a-Tarewai. Ka whakatika i konei a Te Puni a Ngatata a Te Rangitake ka tono kia maunu a Ngatitama ki waho o Wairarapa a kia kaua e takahia te maungarongo a Ngati Kahungunu. Ko te hekenga tenei o Ngatitama ki Poutama i Taranaki, ka heke etahi ki Wharekauri. No enei whakamenene ka tae mai a Tawatahi Patu pounamu ki Heretaunga nei, ko Waimarama te kainga i tae tuatahi mai ai taua patu. No nga ra mo nga uhunga mo Tiakitai Kaumatua ka ngaro taua patu i roto o Heretaunga nei. Kaati na te patai a Meiha "Brown," Tunuarangi o Te Pua Nani, Carterton, Wairarapa:—Kowai e mohio ana kia Tawatahi, na reira i tuhia iho ai tenei korero. Ko te wahanga tuatahi tenei o taku mohio ki nga korero mo tenei patu. Mo te patai: Kei hea? E koro kei tetahi o mokopuna o Ngati Hawea nei ara kei to matou Matamua kei a Te Kauru-o-te-Rangi.

(Taria te roanga.)

TE HURAHANGA KOHATU I WAIMARAMA.

NO Te Wenerei te whitu o nga ra o Maehe nei ka hurahia nga kohatu whakamahara tanga kia Ani Kanara, pouaru a Te Teira Tiakitai, me tona huatahi ara o Tu Tamariki "Taylor." Nui atu te tangata i hui mai ki taua ra. Ngati Kahungunu i Wairarapa Taniwaka, me nga rohe katoa o Heretaunga i hui ki taua ra. Ko Henare Parata to Te Wipounamu, ko Niniwaiterangi to Wairarapa, ko Paora Tahau raua ko Pareawa Maniapoto te mangai o Tuwharetoa. I runga i te paanga o Rev. Peneti e te mate, riro ana ma Atirikona Himikini (Archdeacon Simkins) raua ko Rev. Pene Hakiwai e whakahaere nga karakia. Ko te Koaea me te "Orchestra o te marae" na Rere Tima "Tommy" Kerei i whakahaere ko te teepu na "Jack" Niania me "Barney" Ramiha i whakatakoto, ko te Ahikai na Turoa ma, ko nga kupu o te marae na Mohi Te Atahikoia, Tuahine Renata, Hori Tupaea, me Tuohu "Gillies," ko te ropu whakangahau na "Bunny" Te Urupu Concert Party. Ko te Orchestra o te ope "R.G.S." na Te Whiwhi Otene.

Kia ora nga whanaunga me nga Kai whakahaere o te Moko-puna nei mo te pai o nga mahi o te marae me te manaaki i nga tangata i whakaeke. Kanui hoki te mihi o *Te Toa Takitini* mo te Mahara o nga tangata o Wairarapa me te Waipounamu ki taua ra. Hoki atu ana te ngakau tangi ki nga Kaumatua kua ngaro. Kia nui hoki nga manaakitanga e puta mai kia kouto e te hunga Taitamariki i hui mai nei ki te hapai i nga tikanga katoa o te marae o te koutou tipuna-koka me te koutou hoa aroha kua wehe atu nei ia koutou, i mahue ake nei tona kupu kia koutou:—"Tiakina taku tamaiti: Kua hei tangi ki ahau engari e tangi kia koutou!"

HE TAONGA HEI PUPURI.

KUA whakakaupapatia nga kape o *Te Toa Takitini*, timata mai i te nama 1 o Akuhata, 1921, k i te nama 19 o Pepuere, 1923. Kua apititia mai hoki te pukapuka o te Tiriti o Waitangi, nga whakaahua o Kawana Hopihona, Te Wiremu Karuwha, me Tamati Waka Nene, me etahi o nga whakairo i mahia ai e nga kaumatua hei ingoa mo ratou ki runga ki te kirihipi o te Tiriti. Kei tenei Kawenata hoki nga ingoa e 512 o te hunga i haina, o ratou hapu, o ratou kainga, me te ra i hainatia ai taua Tiriti e tena rangatira e tena rangatira. E rima tonu nga kape kei te toe. Ko te utu mo taua pukapuka whakakaupapa e rua pauna (£2). He tino taonga tenei hei tiaki pai ma te hunga whakaaro nu ia tuku iho ki o ratou uri i muri i a ratou. Kua pau katoa nga kape o *Te Toa Takitini* a kaori hoki e taea te whakakawenata a muri ake nei e uru katoa ai nga kape mai ano o te timatanga a tae noa maiki to Pepuere nei. Ko nga mea e tino hiahia ana kia tiakina atu he kape ma ratou me penei te waea—

Rev. Bennett, Hastings.

Tiakina he kawenata maku. Tenei te rua pauna ka tukuna atu.

(To ingoa.)

"Ko te manu moata ka whiwhi."

TO TATOU AO.—Te ahua o te ao he pena me tetahi paoro kei te takiwa e tere ana. Mehema ka meihatia te puku o te ao ara "block."

ko tona rahi e 25,000 maero. Mehemea e taea ana te wero tana puku i Nu Tirenī nei kia puta atu ki tera taha o te ao, ko te hohonu o tera wahi e 8,000 nga maero. Ko te wahi oneone o te ao kaore i tino hohonu, ara e 40 tonu nga maero. Ko waenganui o te ao he ahi. Ko te matotoru o taua ahi e 7,920 nga maero. Mehema ka taea te whakarite o te ao ki te heeki, ara hua manu, he matotoru ke te anga o te heeki, i te oneone i runga i te ao.

NGA WHAKAAHUA.—Kua timata i tenei marama te whakauru whakaahua ki te pepa. Mehemea tera tetahi whakaahua tangata, kohatu, Whare-karakia, whare runanga e hiahia ana kia uru ki te pepa, me tuku mai i te timatanga o te marama. Me tuku mai hoki te pauna hei utu mo te mahinga i te mai-tai,

KO NGA PANUI me nga ripoata e hiahiaitia ana kia uru ki te pepa, me tae mai ki Heretaunga i te 22 o ia marama. Ko nga ripoata i tae mai i muri i ena ra he uaua te whakauru ki te pepa.

TE TERE O TE MOTOKA.—Ko te motoka tere o te ao no tetahi rangatira ko Count Zborowski te ingoa. Kua taea e ia te 116 maero i te haora kotahi. Kua taea hoki e ia te rua maero i te meneti kotahi. He tere te motoka nei, engari ko Papatuanuku e rere haere nei i tona huarahi i waho o te ra kei runga noatu tona tere. E kiiia ana e nga matauranga kei te pena me te whetu te ao e rere haere ana. Ko te kaha o tana haere 18 maero i te hekene kotahi.

MANA WHAKAORA.

Kei te haere mai tetahi tangata rongu nui ko Mr. Hickson te ingoa. Ka 16 ana tau e mahi ana i nga tikanga whakaora turoro. Kei Ahitereria ia inaianei. Kei te 1 o Oketopa ka tae mai ki Nu Tireni. Ka timata mai tana mahi i Akarana. E 4 tonu ana ra ki tena Pihopatanga ki tera Pihopatanga. Kua tono nga pihopa kia puta nga inoi a te Hahi mona. He kai-karakia taua tangata no te Hahi o Ingarangi..

MARAMATAKA MO NGA RATAPU.

APERIRA 8.—RATAPU 1 I MURI I TE ARANGA.

Ata: Tau 16, 1 ki 36. 1 Kori 15, 1 ki 29.

Ahihi: Tau 16: 36. Hoani 20, 24 ki 30.

15.—RATAPU 2 I MURI I TE ARANGA.

Ata: Tau 20, 1—14. Ruka 12, 35.

Ahihi: Tau 20, 14 ki 21. Karatia 5, 13.

22.—RATAPU 3 I MURI I TE ARANGA.

Ata: Tau 22. Ruka 17, 1..20.

Ahihi: Tau 23. Epeha 5, 22 ki 6, 10.

25.—TE RA O MAAKA.

29.—RATAPU 4 I MURI I TE ARANGA.

Ata: Tiute 4, 1..23. Ruka 20, 27 ki 21-5.

Ahihi: Tiute 4, 23 ki 41. Korohe 1, 21 ki 2.8.

MEI 1.—RA O PIRAPI MANA KO HEMI.

6.—RATAPU 5 I MURI I TE ARANGA.

Ata: Tiute 6. Ruka 23, 26 ki 50.

Ahihi: Tiute 9. 1 Teharonika 3.

10.—RA KAKENGA.

13.—RATAPU I MURI I TE KAKENGA.

Kaore e hapa te ora o te rewharewha me te maremare i te WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE—1/9, 2/9 patara.

Mo te Puru me kai i te WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE—1/9, 2/9 patara.

**TE AROHA O RANGINUI KIA PAPA-TUA-NUKU O
TE TAU 1923.
APERIRA ARA NGAHURU-MATAHI-O-
PAENGAWHAWHA.**

Ko Kaipo te whetu kei te taki mai i te matao. Whakawhaititia nga kai ki te rua. Nga whakaaturanga a te marama mo nga pai me nga kino o enei ra e 30. Turu 2, 12.40 a.m. He ua nui kei te haere.—Tangaroa 8, 4.53 p.m. He paki tenei.—Whiro 16, 5.58 p.m. He paki ano tenei.—Tamatea 24, 4.50 p.m. He paki ano tenei wa.

1. **TE RATAPU O TE ARANGA. He Atua.**
2. **MANE.** Turu.—Pari tonu nga tai ata nga tai ahiahi. He mataitai te kai.
3. **TUREI.** Rakaunui.—Tikina atu i nga kai moana kei te takoto noa i te awatea.
4. **WENEREI.** Rakau-matohi.—Pai tonu te mahi kai i te akau i te taautanga o te ra.
5. **TAITE.** Takirau.—He ngawari te atatu ki te awatea.
6. **PARAIRE.** Oike.—Ko nga paigna kei te taautanga o te ra.
7. **HATAREI.** Korekore-piri-ki-Tangaroa.—Pai tonu mo te ika, me te tuna. Moana kai enei.
8. **RATAPU. TUATAHI I MURI O TE ARANGA. Tangaroa-a-mua.**
9. **MANE.** Tangaroa-a-roto.—He ra pai mo te hi ika, he aho pou pou i te awatea.
10. **TUREI.** Tangaroa-kiokio.—Ka pukohu a uta ka hinga te ika. Whakaekea nga tauranga.
11. **WENEHEI.** Otane.—Patua te tuna i tenei po.
12. **TAITE.** Orongonui.—He rerenga whakamutunga enei ra no te inanga.
13. **PARAIRE.** Mauri.—He hinapouri tenei, me hi te tuna.
14. **HATAREI.** Omutu.—Torona a tatahi mo nga kai moana i te awatea.
15. **RATAPU. TUARUA I MURI IHO O TE ARANGA. Mutu-whenua.**
16. **MANE.** Whiro.—He tohu kino te kohititanga o te marama.
17. **TUREI.** Tirea.—He ra kino ano tenei mo te mahi kai.
18. **WENEREI.** Hoata.—He ra pai tenei, kua kitea nuiti te marama.
19. **TAITE.** Ouenuku.—He poto noa te pai, whakahau te mahi. He po tuna.
20. **PARAIRE.** Okoro.—He po tuna ano tenei. I te ra pou pou ki te ra to he pai.
21. **HATAREI.** Tamatea-ngana.—Kei te kaha te au o te moana.
22. **RATAPU. TUATORU I MURI IHO O TE ARANGA. Tamatea-kai.**
23. **MANE.** Tamatea-kai-ariki. He ahua ngawari tenei ra.
24. **TUREI.** Huna.—He huna kai te mahi a tenei ra.
25. **WENEREI.** Ariroa.—He ra pai tenei mo te wero tuna.
26. **TAITE.** Maure.—I te ata ki te ahiahi he pai.
27. **PARAIRE.** Mawharu.—Pai tonu mo te pouraka koura.
28. **HATAREI.** Ohua.—He ra pai tenei.
29. **RATAPU. TUAWHA I MURI IHO O TE ARANGA. 4HOTU.**
30. **MANE.** Atua. He ra kino tenei, he whakahaehae.

WHAKAPAU TE KAHA KI TE MAHI.—Kua tae mai tenei kei te wahi o te tau e kiia ana e nga tupuna ko "Te Ngahuru-matahi-o-paengawhawa. Whakawhaititia te kai, te taonga ki ro whare. He ua nui kei nga ra umatanga o tenei marama. Kei te pai a ko atu ka whakaeke te matao o te Hotoke. Me timata te parau i nga maara nunui inaia nei mo te witi, te oti me te paare. Hurihia hoki nga mahinga mo nga taewa, te hurihanga tuatahi. Tangohia ake nga kopura putiputi ki ro whare mo te koanga ka tiri atu ai. Tiria atu nga pi hei kai hohoro me nga rerihia. Tiria atu hoki nga kakano kapeti. He oranga nui kei roto i nga taewa, pi, rerihia i tiria kawetia, me hauhake i a Hepetema nui atu te whaaotia e te tangata mo te utu nui tonu. Ko nga wahi kaore e taea mai ana e te hukapapa ko te tiri kai matamua tonu te mea pai. "Te tahi oranga nui kei tenei tu mahi!" Koia tenei ko te marama hei tiringa atu i aua kai matamua. "Tena reia e te iwi! Kei hea nga Toa Mahi Kai?"